

3. Гаврилюк Г.М. «Компетентнісний вимір учителя нової української школи», Херсон, 2016 р.
4. «Істрія педагогіки» за ред. МС Гриценка, Київ, 1993 р.
5. Комінавець Т.В. «Актуалізація ідей Сухомлинського в сучасних соціально-педагогічних підходах до системи неперервної освіти», Київ, 2015 р.
6. Кравець В.П. «Історія української школи та педагогіки», Тернопіль, 1994р.
7. Кузьменко В.В. «Нова українська школа – трансформація педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського», Київ, 2016 р.
8. Куценко І.В. «Поняття контролю та оцінювання навчальних досягнень у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського», Київ, 2012 р.
9. Макаренко-Нітовкіна Т.В., Іванченко Г.М. «Гуманістична спрямованість педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського», Київ, 2016 р.
10. Польська АО «Виховання духовної культури особистості учнів на ідеях В.О. Сухомлинського», Київ, 2017 р.
11. Сухомлинський В.О. вибрані твори у 5-ти томах т.5, Київ, 1977 р.
12. Цюпа І.В. «Сухомлинський (добротворець)», Київ, 1985 р., 216 с.
13. Міхелі С.О. «Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського як концептуальна основа особистісно орієнтованого підходу», журнал «Початкова школа», 2003 р., № 9, с.5-12
14. Сухомлинський В.О. «Особистість учителя. Педагогічний колектив і всебічний розвиток вихователю», збірник праць т.1, Київ, 1976 р.
15. Сухомлинський В.О. «Слово вчителя в моральному вихованні», збірник праць т.5, Київ, 1977 р.
16. Сухомлинський В.О. «Роль особи вчителя в духовному житті колективу та особистості», збірник праці т.1, Київ 1976 р.

Курко Т.В.,
викладач вищої категорії
Коледжу мистецтв та дизайну КНУТД

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ ХХ СТ.

*«Педагогіка — наука про мистецтво любити дітей!
» С. Соловейчик*

Анотація. В роботі-дослідженні порівнюються методи виховання трьох найбільш яскравих постатей педагогічної науки у ХХ ст. на території радянського і пострадянського суспільства. 130 років від народження А.С.Макаренка, пройшли непоміченими для сьогоdnішніх педагогів, але саме він був предтечею пошуків В.О.Сухомлинського, Ш.О.Амонашвілі є продовжувачем і практичним пропагандистом досвіду нашого земляка, то ж автор статті бажає віддати належну шану В.О.Сухомлинському в контексті інших достойників гуманістичного підходу до виховання підростаючого покоління.

Вступ. В.О.Сухомлинського називають великим діячем освіти, якому були властиві подвижництво, повна самовіддача і благородство. Сільський учитель і оригінальний теоретик педагогіки, талановитий директор школи, автор сотень віршованих і прозаїчних мініатюр, дуже скромна і сором'язлива людина, яскравий і безстрашний полеміст і публіцист — такою цілісною натурою постає перед нами В.О.Сухомлинський.

Принципи і методи виховання Людини В.О.Сухомлинський розробляв протягом усього життя. Рано відчувши вчительське покликання, він присвятив школі майже 35 років життя, раз і назавжди віддавши своє серце дітям. Провідною ідеєю його педагогічної системи була глибока переконаність у тому, що в самій складній, радісно-тривожній, важкій, виснажливій і натхненній праці - створенні Людини - настає період яснішого і мудрішого бачення світу, чутливішого і вимогливішого підходу до особистості вихованця.

В.О.Сухомлинський є автором цілого ряду педагогічних праць: "Павлиська середня школа", "Серце віддаю дітям", "Сто порад учителеві", "Народження громадянина", "Батьківська педагогіка" та ін. Всього написав 41 монографію, понад 600 наукових статей, в яких він розглядав всі сторони виховання (розумове, моральне, естетичне, трудове, фізичне) у єдності і у системі, вважаючи, що при упущенні чогось одного і бажано у молодшому шкільному віці не розв'яжеться жодне виховне завдання у якому завгодно іншому періоді.

За свою невтомну працю В.О.Сухомлинський був нагороджений званням Героя Соціалістичної Праці, мав два ордени Леніна, був член-кореспондентом Академії педагогічних наук, Заслуженим учителем, знаменитим директором, Лауреатом Державної премії в галузі науки і, коли через 30 років педагогічної діяльності його запитали, що було найголовнішим у його житті, він без роздумів відповів: "Любов до дітей" [3].

О.В.Сухомлинський усьому світу показав, які результати дає школа, яка поважає школяра як людину, він довів, що можна підготувати до щасливого життя кожную дитину.

«Українська земля породила великих педагогів: К.Ушинського, В.Сухомлинського, М.Пирогова, А.Макаренка. Назвіть ще країну, яка дала педагогіці такі імена?» [1] - запитує в одному із своїх інтерв'ю сучасний педагог-гуманіст Ш.О.Амонашвілі і не погодитись із ним ми не маємо права. Але ключовою фігурою в цьому переліку педагогів-гуманістів і педагогів-новаторів буде педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського, як відправна точка пошуків педагогів-новаторів ХХ ст.

В.О.Сухомлинський є продовжувачем соціально-педагогічного вчення А.С.Макаренка про колектив, про це свідчить і одна із його перших книжок "Виховання колективізму у школярів", де сам В.О.Сухомлинський пише: „Я шукав у його книжках істин, у яких відчував надзвичайну потребу. Весь скромний педагогічний досвід – результат цих пошуків. І якщо разом з істинами мені відкривались і якісь положення, які сьогодні вже не здаються такими безперечними, то така, напевно, діалектика педагогічної праці” [5].

Але В.О.Сухомлинський творчо підійшов до спадщини А.С.Макаренка і, розвиваючи гуманістичну сутність педагогіки А.С.Макаренка, найголовнішим принципом життя виховуючого колективу проголосив розвиток гуманістичних взаємин між дітьми, створення здорової духовної спільності разом з повагою до кожної особистості. Найголовніше в колективістському вихованні він вбачав у взаємному духовному збагаченні дітей, турботі про кожного члена колективу. При цьому підкреслював: «Добррозичливість, розумна доброта - ось що має бути атмосферою життя дитячого колективу ...»[5]. Одне з найжиттєдайніших джерел виховної сили колективу полягає в тому, щоб вихованець прагнув бути хорошим, щоб про нього добре думали. І у цьому він розходиться із А.С.Макаренком, який в статті «Деякі

висновки з мого педагогічного досвіду» говорить: «Задача нашого виховання зводиться до того, щоб виховати колективіста» [2].

Те, що обидва педагоги діяли і творили на одному й тому самому українському ґрунті, не знімає суперечностей у їх поглядах на колективне виховання. У цілому неможливо встановити, яка з двох парадигм більш ефективна. Кожна з них внутрішньо цілісна та послідовна, а за певних обставин може виявитись більш продуктивною. В тих умовах, у яких працював А.С.Макаренко з колоністами у важкі для країни 20-30 рр. ХХ ст., його підхід до виховання був цілком виправданим і чи не єдино правильним. Так само не викликає сумніву доцільність використання обґрунтованої В.О.Сухомлинським теорії колективного виховання в умовах сучасної загальноосвітньої школи, де склад вихованців В.О.Сухомлинського був суттєво іншим. Більшість дітей приходили до школи Василя Олександровича, перебуваючи вже на доброму рівні морального розвитку, коли моральні правила та суспільні очікування стають компонентами самої особистості. Тому методика Василя Олександровича великою мірою була зорієнтована на виховання внутрішніх (психологічних) регуляторів поведінки: совісті, емпатії, почуття власної гідності. ...Але не виключено, що сучасне захоплення гуманістичними ідеями виховання, яке відповідає духові епохи, може змінитися посиленням ролі технократичної парадигми. ...

В.О.Сухомлинський звертає увагу на формування громадянських якостей у колективі, громадянське ідеологічне багатство діяльності дитини, взаємини між дітьми та іншими нешкільними колективами. Василь Олександрович вважав, що дитячий колектив створюється поступово, крок за кроком і розглядав його як дуже складну єдність кількох наріжних каменів: ідейної, інтелектуальної, емоційної, організаційної спільності. Стійкість, міцність одного наріжного каменя залежить від міцності, стійкості всіх інших.

Одна з найважливіших соціально-педагогічних проблем, яка турбувала В.О.Сухомлинського, чим зумовлена девіантна поведінка дітей підлітків і як їй запобігти. Він вивчив матеріали слідства по 460 кримінальним справам. У кожній сім'ї, яка давала суспільству правопорушника або злочинця, було щось недобре. У багатьох сім'ях існувала духовна убогість людських стосунків, а в школах, в класних колективах, де навчались ці підлітки, ніхто не цікавився, які їх інтереси і потреби, у чому вони знаходять радість буття. Нелегкі роздуми над гострими соціально-педагогічними проблемами на тридцять четвертому році педагогічної роботи дозволили В.О.Сухомлинському зробити висновок: складність виховання у підлітковому віці залежить від виховання в дитинстві. Тому саме цьому періоду Дитини він і приділив основну свою увагу, як педагога.

Також Василь Олександрович задумувався, що означає поганий вплив на вихованця і на його думку, головним у виховній роботі є не те, щоб оберігати підлітків від поганого впливу, а зробити їх несприйнятливими до чогось немудрого і аморального. Саме в цьому майстерність і мистецтво виховання. А.С.Макаренко також вважав, що керувати дитиною, спрямовувати її, а не оберігати від життя, – це найвідповідальніше завдання батьків. Він був переконаний, що підхід до вихованця має бути з оптимістичною гіпотезою, нехай навіть з деяким ризиком. У А.С.Макаренка теж є думка, що дуже важливим є формування суспільних інстинктів в дитини, того, що ми називаємо голосом совісті. Громадянські думки, громадянські переконання, праця - це і є та сфера духовного життя в роки отрочтва, яка стає основою благородної, чутливої і вимогливої до себе совісті.

В.О.Сухомлинський як соціальний педагог виявляє себе у висвітленні проблем сімейного виховання. Виходячи з того, що сім'я це цеглинка великої споруди, що зветься суспільством

і від її міцності залежить міць держави, сімейному вихованню педагог-новатор відводив особливе місце у своїй творчості, при цьому відзначаючи, що воно мусить бути одночасно і громадянським, не відокремленим, не відмежованим кам'яною стіною від громадських обов'язків. Адже не тільки для себе плекають дитину батьки, вони виховують її для суспільства. На думку В.О.Сухомлинського, почуття відповідальності і громадського обов'язку за майбутнє своїх дітей запобігає такому різновиду нерозумної батьківської любові, як любов підкупу, адже є батьки і матері, які щиро переконані в тому, що, забезпечуючи всі матеріальні потреби дітей, вони виконують свій батьківський обов'язок. Великою матеріальних витрат вони вимірюють глибину батьківської любові.

У своїх найвідоміших творах «Батьківська педагогіка та «Серце віддаю дітям», Василь Сухомлинський відстоював думку про те, що шкільне і сімейне виховання мають бути узгодженими, і в жодному разі не суперечити одне одному. З цією метою учитель постійно має підтримувати контакт з батьками і давати поради щодо поведінки з дітьми. В.О. Сухомлинський рекомендує педагогам викликати в школу батьків не з приводу поганої успішності чи дисципліни їхньої дитини, а тоді, коли він робить щось гарне, нехай незначний на перший погляд, але добрий вчинок.

А. С. Макаренко писав у своїй «Книзі для батьків»: «Батьківська вимогливість до себе, повага до своєї сім'ї, контроль над кожним своїм кроком - це перший і найголовніший метод виховання» [2], підкреслюючи цим думку, що вирішальним фактором у вихованні дітей є поведінка батьків. Справжнє виховання потребує не часу як такого, а якісного його використання, почуття відповідальності. І чим дитина старша, тим менше вона потребує часу і тим більше – відповідальності. Справжня сутність виховання – не в розмовах з дитиною, не в прямих, а в опосередкованій дії на дитину – в організації сім'ї, життя дитини. Виховна робота – це насамперед робота організатора. У цій справі немає дрібниць. «Нерідко ми буваємо свідками парадоксального на перший погляд, факту: в хорошій трудовій сім'ї, де батьки душі не чують у дітях, віддають їм усі сили свого серця, діти іноді виростають байдужими, безсердечними. Але ніякого парадоксу тут немає: так буває тому, що дитина знає лише радість споживання. А вони не можуть самі собою розвинути моральне почуття. Воно виникає тільки тоді, коли ми прилучаємо дітей до вашої людської радості творення добра для інших людей. Тільки це, воістину безкорисливе і тому справді людське переживання є силою, що облагороджує юне серце. Найголовніше, по-моєму, в тому, щоб учить дитину бачити і почувати, розуміти й переживати всім серцем, що вона живе серед людей і що найглибша людська радість жити для людей» [5].

В.О.Сухомлинський пішов далі, розвиваючи думку про освіту батьків. Він не тільки писав статті та книжки для батьків, але і створив у Павлівській середній школі батьківську школу. Батькам радили, як закладати громадянські зерна, як формувати громадянську свідомість дитини, розуміючи і пояснюючи молодим батькам, що педагогічні школи, спеціальні етичні курси для школярів не розв'яжуть всі завдання підготовки до сімейного життя та виховання дітей. Ні! Але без таких знань виховний процес не може бути повноцінним.

В.О. Сухомлинський твердо переконаний, що однією з найголовніших причин духовної примітивності, емоційної убогості, моральної нестійкості окремих людей в роки отрочества і ранньої юності є обмеженість, низька культура думок, невміння знаходити задоволення своїх духовних потреб в книзі. У школі В.О.Сухомлинського основною працею дітей було навчання: на уроках у школі, на екскурсіях до лісу, саду чи на поле, спостереженням за сходом і заходом сонця, читанням віршів і складанням оповідань біля вогнища, слуханням музики поля, лісу,

річки, повітря. Він, як дбайливий садівник намагався звертатися до різних сторін людського (дитячого) буття, щоб зачепити кожен струну, настроїти на потрібний лад і тоді засвоєння знань буде необхідністю, а не сумним і важким обов'язком. Якщо дитина вчиться сприймати красу, захоплюється нею – це означає, що сприйняття стає більш емоційним, накопичуються естетичні враження, без чого неможливе облагороджування душі, розвиток людського в людині: «Людина стала людиною, коли почула шелест листя і пісню коника, дзюрчання весняного струмка і дзвін срібних дзвіночків жайворонка в бездонному літньому небі. Шелест сніжинок і завивання завірюхи за вікном, ласкавий клекіт хвилі й урочисту тишу ночі – почула і, затамувавши подих, слухає сотні й тисячі років чудову музику життя.» [5]

«Чи може відбутися така педагогіка, в якій не звучить поняття любові, відданості? У якій не звучать сльози? Сльози не існують!!! Щирість не звучить! Що це за педагогіка!? Радість не існує!? А Сухомлинський говорить: «Всемогутня радість пізнання», «Жагуче слово вчителя». Звідки має черпати майбутній учитель це жагуче слово?» [1] - запитує учитель-новатор-гуманіст Ш.О.Амонашвілі, який сам черпав натхнення у працях видатного українця В.О.Сухомлинського. Шалва Олександрович вважав, що «один Сухомлинський розвіяв педагогічний смог» в часи радянської системи освіти, особливо це стосується віку молодших школярів.

Ш.О.Амонашвілі, як і В.О.Сухомлинський захопився ідеєю навчання дітей з шестирічного віку, про яку написав цілу книжку “Добрідень, діти!”, де розповів про свій досвід навчання шестилітніх дітей в школі. Навіть на час випуску книги (1983), проблема навчання дітей шестилітнього віку була новаторством, а В.О.Сухомлинський закликав і намагався втілити цю ідею у життя ще у 50-60 рр.! Обидва відомих педагоги прийшли до висновку, що шестирічні діти – це особлива категорія, і в роботі з ними не можна механічно використовувати звичайні методи роботи з першим класом. Цікавим є витяг з інтерв'ю Шалви Амонашвілі газеті „Україна молода”: «Діти страждають через агресію дорослих. Це не вони такими є, просто живуть в агресивному світі дорослих. Цей світ дитина бачить на екранах комп'ютерів, телевізорів, сприймає жорстокість батька, матері, того ж учителя, навіть самі журналісти пишуть агресивні матеріали, намагаються дивитися критично. Річ у тім, щоб не карати і не лаяти дитину, а жити ... на духовних началах. ... Мені не треба тоді боротися з дитиною. Я скажу йому: “Синоку, я знаю, що ти зараз хочеш гратися, але я повинен нагадати, що в тебе на завтра задано домашнє завдання, порадууй, будь ласка, мене, зроби його” [1].

Сучасне суспільство ставить перед освітою завдання підготовки освічених, високоморальних і творчих людей, які можуть самостійно приймати рішення в ситуаціях вибору, вирізняються мобільністю і конструктивністю, здатні до співробітництва, готові до міжкультурної взаємодії, володіють почуттям відповідальності, є конкурентноспроможними. А конкурентноспроможність в глобалізованому світі буде залежати в майбутньому перш за все від інтелектуально-творчого розвитку майбутнього громадянина із здоровою моральною серцевиною: мужнього і безстрашного. Про це говорив і В.О.Сухомлинський: «Справжнє виховання – це виховання в душі безстрашності. Справжня доброта, готовність захищати більш слабкого й беззахисного – це перш за все мужність, безстрашність душі!»

Спираючись і продовжуючи традиції В.О.Сухомлинського, видатний учитель Ш.О.Амонашвілі у трактаті «Школа Життя» викладає основну мету Школи Життя: «Гуманно-особистісна педагогіка заснована на класичній формулі: Дитина не тільки готується до життя, але вже живе... Звідси й принцип, який є стрижнем освітнього процесу в Школі Життя: розвивати і виховувати в дитині життя за допомогою самого життя» [1].

Тобто, в центр виховного процесу В.О.Сухомлинський, як і його наступники-гуманісти поставили особистість дитини. Основою його концепції є повага і довіра до дитини, визнання її унікальності та права на власний вибір. Учителю потрібно вірити, що Дитина – це явище, вона несе в собі свою життєву Місію, вона наділена найбільшою енергією Духу. Така віра в

Дитину сповнить освітній процес оптимізмом, забезпечить учителя принципами творчого терпіння, поваги й утвердження особистості в Дитині, відданості Дитині і відповідальності за долю Дитини. Проголосивши творення добра дитиною найважливішою ідеєю своєї педагогічної концепції, В. О. Сухомлинський багато в чому випередив своїх іноземних колег, які нині головним завданням школи вважають залучення учнів до таких цінностей, як Турбота, Повага, Довіра і Відповідальність, які він впровадив у практику діяльності Павлицької школи.

Існують судження, що педагогіка В.О.Сухомлинського в цілому випередила свій час. Її відрізняв певний романтизм і завищені очікування. Однак вона стала закономірною і серйозною протидією офіційній педагогіці, яка довгий час не помічала ні

В.О.Сухомлинського, ні інших учителів-новаторів. Василь Олександрович обстоював необхідність розумового виховання дитини, потрібного не тільки для праці, а й для повноцінного духовного життя. Тому слід спонукати дитину до самостійної пізнавальної діяльності, самоосвіти, формуючи з малих літ допитливість, прагнення до навчання, яке має бути, за Сухомлинським, радісною працею.

За педагогікою партнерства учень – добровільний і зацікавлений соратник, одиумець, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за його результати. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини.

Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість. Завдання школи вбачав у тому, щоб почуття прекрасного, краса, створені за багатотисячолітню історію, стали надбанням кожного людського серця, перетворилися на естетичну культуру особистості. «Школа, - писав Сухомлинський, - це насамперед учитель. Особистість учителя - наріжний камінь виховання» [5]. До особи вчителя він ставив підвищені вимоги, вважаючи цю професію людинознавством.

«Повторити Сухомлинського, звичайно, неможливо. Але немає могутнішої педагогічної ідеї гуманного виховання і на вивчення, ніж ідея Сухомлинського. Тому дуже важливо використовувати свої духовні основи, а не дивитися жадібними очима на чужі освітні системи,» [1] - закликає наш сучасник і послідовник В.О.Сухомлинського Ш.О.Амонашвілі. Створена у незалежній Українській державі соціальна педагогіка спирається на його погляди про громадянське виховання, гармонію стосунків особистості та соціального середовища, профілактику девіантної поведінки підлітків, роль сім'ї в соціалізації дитини та ін.

Висновок. Таким чином, спадщина В.О.Сухомлинського становить собою явище духовної культури, яке з плином часу привертає до себе все більше уваги, бо наділене феноменом невичерпності. Любов до дитини, утвердження добра, виховання красою – це три константи, три кити гуманної педагогічної системи В.О.Сухомлинського. Усі вони взаємозалежні й взаємодоповнюючі і знаходяться в органічній єдності, не втрачають свого значення, не

розвиваються з плином часу, а навпаки, набувають все більшої актуальності епоху великих суспільних трансформацій.

Література:

1. Ш.О. Амонашвили. Здравствуйте, дети!: Пособие для учителя — М., 1983.
2. А. С. Макаренко. Собрание сочинений в 4-х томах. — М.:Правда, 1987
3. С.П. Максимюк Педагогіка: Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2009. — 670 с.,
4. https://pidruchniki.com/13281022/pedagogika/suhomlinskiy_vidatniy_ukrayinskiy_pedagog_novator#93
5. http://kts-osvita.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=203&Itemid=67 – «Інтерв'ю з Шалвою Амонашвілі»
6. В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: у 5 т. — К.: Радянська школа, 1972.

*Мішурова Ю.С.,
майстер виробничого навчання
Коледжу мистецтв та дизайну КНУТД*

ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ТВОРЧОГО СТАВЛЕННЯ СТУДЕНІВ ДО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядаються основні аспекти розвитку творчої особистості у контексті ідей відомого педагога В. О. Сухомлинського.

Вступ. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського є багатоаспектною та різноплановою. Існує значна кількість вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених її вивченню, проте напрацювання знатного педагога залишаються поза часом, адже саме в його роботах до наших днів ми знаходимо відповідь на запити сучасної освіти.

Однією з ключових ідей, яку розкривав учений-педагог у власній науково-практичній діяльності, було формування творчої особистості.

Творчість містить в собі елемент нового, передбачає оригінальну і високопродуктивну діяльність, здатність до рішення проблемних ситуацій, продуктивну уяву у сполученні з критичним відношенням до досягнутих результатів. Діапазон творчості охоплює дії від нестандартного рішення простого завдання до реалізації унікальних потенцій індивіда у професійній діяльності. В умовах різких змін у суспільному житті, творчий підхід набуває особливої актуальності, бо саме він дозволяє перебороти труднощі, що виникають при цьому, намітити нову мету, пов'язану із змінами, забезпечити значну свободу вибору, отже і розкрити свої потенційні можливості кожній особистості.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах творча особистість стає затребуваною суспільством на всіх ступенях її розвитку. Кількість змін у житті, що відбуваються за невеликий відрізок часу, завжди вимагають від людини якостей, що дозволяють творчо і продуктивно підходити до будь-яких змін. Для того, щоб вижити в ситуації постійних змін, щоб адекватно на них реагувати, людина повинна активізувати свій творчий потенціал.